

MAĞDURLARIN GÖZÜNDEN HOPA SEL FELAKETİ

Çağrı ERYILMAZ*
Abdullah Cengiz KAYIŞ**

ÖZ

Bu çalışmanın amacı 2015 yılı Ağustos ayında Artvin'in Hopa ilçesinde yaşanan sel felaketinin toplumsal etkilerini mağdurların görüşleri çerçevesinde ortaya koymaktır. Sel can kayıpları, yıkımın büyüklüğü ve çarpıcı görüntüler nedeniyle ülke gündeminde birinci sırada yer almıştır. Bu bağlamda, selin toplumsal etkisinin doğrudan selden zarar gören mağdurların çerçevesinden de aktarılması önemlidir. Bu çalışma kapsamında Yorumlayıcı Sosyal Bilim Yaklaşımına uygun olarak yapılandırılmış açık-uçlu görüşme kullanılmıştır. Selden mağdur olmuş 6 kadın 4 erkek ile 2017 Eylül-Ekim aylarında yüz yüze görüşülmüştür. Görüşme metinleri incelendiğinde bulgular beş başlık altında ortaya çıkmıştır: Selin nedenleri ve altyapı durumu, zarar durumu ve tazminat süreci, kurumlara erişim ve bilgilendirme, gelir farklılığı ve yakınlardan destek alma ile sel korkusu. Mağdurlara göre selin başlıca nedenleri yanlış yapılaşma ve altyapı eksikliğidir. Maddi kayıplarının çok azını tazmin edebilmişlerdir, yardım dağıtımında organizasyonsuzluk ve adaletsizlik olduğu görüşü yaygındır. Yoksulların daha çok mağdur olduğu süreçte yakınlarının desteğini alanlar daha kolay ve hızlı toparlanmıştır. Sel öncesindeki hazırlık, koordinasyon ve bilgilendirme eksikliği hala tamamlanmadığı için, mağdurlar her yağmur yağışında yeni bir sel korkusu yaşamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sel, afet, mağdur, incinebilirlik, Hopa

ABSTRACT

This study aims to reveal social impacts of flood in Artvin's Hopa district in August 2015 according to perspective of victims. The flood was on the top agenda of country due to loss of lives, destruction and striking images. It is important to reveal the perspective of victims about the social impacts.

In this research, 10 semi-structured interviews were conducted with 6 women and 4 men victims through the Interpretative Social Science approach in September and October of 2017. Results are categorized under five headings as the reasons of flood and infrastructure, dam-

* Yrd. Doç. Dr., Sinop Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Sinop.
ORCID: 0000-0001-9972-9245, cagrideniz@gmail.com.

** Yüksek Lisans Öğrencisi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Erzurum. ORCID: 0000-0002-5544-3605, cengiz.kayis@hotmail.com.

age and compensation, accessing to institutions and briefing, inequality of income and support, flood fear. Main reasons of the flood are unplanned settlements and lack of infrastructure. Flood victims could compensate lower portion of their damage. Most of them imply the lack of organization and injustice in disbursement of aid. Poor victims suffered more from flood while victims, took support from relatives and friends, recover fast and easier. Today, the lack of preparations and briefings continues, hence victims fear during every heavy rainfall.

Keywords: Flood, disaster, victim, vulnerability, Hopa

2015 yılı Ağustos ayı içinde Artvin ilinin Hopa ilçesi ve çevresinde meydana gelen selde, yaşanan sekiz can kaybının dışında üç kişi kaybolmuştur ve ciddi maddi zarar meydana gelmiştir¹. İlgili bakan ve belediye başkanı tarafından yoğun yağışın vurgulandığı bölgede, selin yanı sıra meydana gelen heyelanlar sonucu yollar kapanmış, evler yıkılmış, insanlar kaybolmuş, cadde-ler çamur altında; dere kıyısındaki evler ve üniversite yerleşkesi su altında kalmıştır. Özellikle yaz aylarında yoğun yağışa alışkın bölgede yaşanan sel, toplumsal zararları neticesinde afete dönüşmüştür. Doğal ve kaçınılmaz olarak kabul edilen heyelan, sel ve deprem gibi doğa olayları topluma zarar verecek birer afete dönüşmek zorunda değildir. İlgili kamu kurum ve kuruluşlarının ile kent yerleşiklerinin afet öncesi hazırlığı, nitelikli altyapı çalışmaları, birimler arası koordinasyonu ve gerekli diğer önlemler çerçevesinde doğa olayları, afete dönüşmeden ve topluma zarar vermeden gerçekleştirilebilir. Ne var ki, Dünyadaki ve Türkiye'deki örneklerde de görüldüğü üzere, yıkıcı doğa olayları toplumsal düzeni, insanların hayatını ve özellikle toplumun incinebilir kesimlerini tehdit etmektedir.

Bu çalışmanın amacı 2015 yılı Ağustos ayında Artvin'in Hopa ilçesinde yaşanan sel felaketinin toplumsal etkilerini mağdurların görüşleri çerçevesinde ortaya koymaktır. Makalenin devamında afetlere ve özellikle sellere ilişkin çalışmaların literatürü özetlenmiştir. Metodoloji bölümünde yüz yüze gerçekleştirilen yapılandırılmış açık-uçlu görüşmeler açıklanmıştır. Bulgular bölümünde, sel mağdurlarının görüşleri öne çıkan temalar çerçevesinde ve doğrudan alıntılarla sunulmuştur. Son bölümde ise bulgular kavramsal çerçeveye göre değerlendirilmiştir.

1. Afetlerin Toplumsal Etkisi

Bir doğa olayı olarak görülen afetler toplumsal nedenleri, süreçleri ve sonuçları açısından sosyolojinin ilgi alanındadır. Kuruluşundaki Durkheimci gelenek nedeniyle çevre değişkenini dışlayarak toplumsal olgular temelinde yükselen sosyoloji disiplini, ancak 1970'lerde çevre sosyolojisi alt disiplinin ortaya çıkışı ile toplum-çevre etkileşimini araştırmalarına dâhil etmeye

---

¹ http://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/08/150825_hopa_sel (01.10.2017).

<http://www.hurriyet.com.tr/hopa-yaralarini-sariyor-8-kisinin-oldugu-selde-3-kisi-de-kayip-29899508> (02.10.2017).

başlamıştır (Dunlap 2016). Bu çerçevede afetler de toplumsal düzene ani, şok edici ve sarsıcı biçimde etki etmektedir. Bu çerçevede göç, yoksulluk ve tabakalaşma gibi sosyolojinin temel konuları ile afetlerin toplumsal etkileri güçlü bir biçimde kesişmektedir.

Fothergill ve Peek (2004) ABD’de yoksulluk ve afetlere yönelik yirmi yıllık literatürü incelemiştir. Buna göre farklı sosyoekonomik statüden insanlar afet öncesinde, sırasında ve sonrasında farklı hareket etmektedirler. Yoksullar yer, konut ve toplumsal dışlanma nedeniyle afetlerden daha çok etkilenmektedirler. Muyambo ve arkadaşları (2017) ise Güney Afrika’da yerel çiftçilerin kuraklıktan neden etkilendiklerini araştırmıştır. Kültürel değerler, güvenlik, toplumsal ağlar, hazırlık stratejileri, psikolojik stres ve benzeri değişkenler incelendiğinde devlet kurumlarının etkinliğinin az olduğu kuraklık zamanlarında, yerel bilgi ve eğitimin incinebilirliği azalttığı görülmektedir.

Önceleri sadece bir çevre sorunu olarak görülen iklim değişikliği, artık küresel ölçekte neden olduğu afetler kanalıyla toplumdaki incinebilir kesimleri tehdit etmektedir. Wu ve arkadaşları (2016: 1270) Tayvan’ın güneybatı kıyı bölgesinde iklim değişikliğinin dezavantajlı grupları etkileyebileceğini ortaya koymuştur. Sorensen ve Jebens (2015) Danimarka’da yerel ölçekte afet yönetimini iklim değişikliği temelinde incelemiştir. Politik ve mali bağlantıların yokluğunu, akademi ile karar vericilerin arasındaki mesafeyi, toplumdaki yetersiz bilgi düzeyini ve doğal ile sosyal bilimlerin ortak çalışma eksikliğini önemli sorunlar olarak ortaya koymuşlardır. Diğer taraftan, İngiltere’deki sel taşkınlarına maruz kalan bölgelerde yapılan araştırmada, insanlar iklim değişikliğini sel gibi doğal bir afetten çok hava kirliliği ile bağdaştırmaktadır (Whitmarsh 2008).

Sel Felâketleri

Seller iklim değişikliğinin de etkisiyle günümüzde daha çok sayıda ve daha büyük ölçekte afetlere dönüşmektedir. Bunun sonucunda özellikle toplumun incinebilir kesimleri ve yaşam alanları tehdit altında kalmaktadır. Zahrani ve arkadaşları (2008) ABD’de Texas eyaletinde gerçekleşen 832 sel olayını inceledikleri çalışmalarında, doğal (yağış vb.) ve yapay (baraj vb.) çevre etkenlerinin yanı sıra sosyoekonomik çevrenin de etkisini ortaya koymuşlardır. Buna göre toplumun incinebilir nüfusu selde daha çok yaralanma vakası yaşamaktadır. Dahası, New Orleans’ta yaşayan beyazlar dışında etnik ve yoksul topluluklar, Katrina ve Rita kasırgaları sırasındaki sel baskınlarında yok olmuştur. Bunun nedeni felaket öncesindeki hazırlık ve sonrasında kurtarma süreçlerinde yapılan hatalar olarak görülmektedir. Aragon-Durand’a (2007) göre Meksika’nın Chalco Vadisi’nde yaşanan “kronik seller” kentleşme, göç, kapitalist kalkınma, çevresel bozulma, yetersiz sağlık hizmetleri ve politika eksikliğinden afete dönüşmektedir. Garbutt ve arkadaşlarına (2015) göre İngiltere’nin Norfolk bölgesinde yaşanan sel baskınında sağlık hizmetlerine erişim azalmış, yüksek incinebilirliğe sahip

bölgeler daha çok etkilenmiştir. Kentleşmenin hasarı artırdığı bölgede yaşlı, hasta ve yoksulların daha çok zarar gördüğü dile getirilmektedir.

Seller ve incinebilir topluluklara verdiği zararlar dünyada olduğu gibi Türkiye’de de görülmektedir. Genç’e (2007: 394-395) göre Türkiye’de “doğal afetlerin riskli hale” gelmesinde göçler sonucu kentlerde nüfusun artmasının yanı sıra “yerel yönetimlerin denetim, imar ve inşaaata ilişkin görevlerini tam olarak yerine getirmemeleri”nin rolü de önemlidir. Özüğurlu’ya (2012: 152) göre yaşanan afetler doğal değildir. Zira İstanbul ve Kocaeli gibi kentlerde aşırı nüfus, “yerleşim yerinin ortasında organize sanayi bölgelerinin oluşturulması” gibi nedenler afeti “sıra dışılık”tan çıkarıp “olağan” hale getirmektedir. Bu nedenle, afet ancak “kapitalizmin mekânla ilişkisi” üzerinden anlaşılabilir. Sonuç olarak, “eşitsizlik alanları” içeren “kentte afet toplumsal olarak inşa edil”mektedir.

İncinebilir grupları konu edinen araştırmalar sel öncesini olduğu gibi sel sonrasında da kapsamaktadır. Takao ve arkadaşları (2011) Japonya’daki Tokai sel felaketinde Nagoya şehri sakinlerini kapsayan ve sel deneyimi, sel öncesi hazırlıklar, sonraki çalışmalarla ilgili bir araştırma gerçekleştirmişlerdir. Buna göre, önceki sellerden dolayı duyulan korku ve yaşanan zarar miktarı sonradan gerçekleşmesi beklenen sellerin öncesindeki hazırlıkları artırmaktadır. Trumbo ve arkadaşları (2011) ABD’de yaşanan Katrina ve Rita kasırgaları sonrasında bireylerin risk algısını araştırmıştır. Buna göre erkek, yaşlı ve yüksek gelirli kişiler düşük risk algısına sahipken kasırgayı görmüş ve ondan etkilenmiş kişilerde, yeni afetlere yönelik risk algısı yüksektir.

Sel sonrasında incinebilir grupların dayanışmaları ve onlara destek verecek grupların varlığı, zararların telafi edilmesi sürecinde önemlidir. Almanya ve Çek Cumhuriyeti’ne yayılmış Elbe nehir havzasında 2002’de yaşanan selden üç yıl sonra yapılan araştırmada aile üyeleri, arkadaşlar ve diğer gayri resmi ağların mağdurlar için en önemli destek mekanizmaları olduğu görülmektedir (Tapsell vd. 2010: 45). Buna karşın, yaşlıların ve eğitim seviyesi düşük halkın sel sonrasında daha az destek aldığı görülmüştür. Babčický ve Seebauer (2017) yakın zamanda nehir taşkınlarından etkilenen Avusturya Alplerindeki belediyeleri inceledikleri çalışmalarında, sosyal sermayenin hem olumlu hem de olumsuz etkisini ortaya koymaktadırlar. Sosyal sermaye sel sırasında ve sonrasında bir yandan gerekli yardım temini artırırken diğer yandan da insanların sel riski algısını düşürmektedir. Destek ağına güvenen insanlar, sel için gerekli hazırlıklardan kaçınabilmektedir.

Sel sonrasındaki çalışmalarda sosyal medyanın rolü ve göz ardı edilen kadınların çalışmaları önemlidir. Bunce ve arkadaşları (2012) Avustralya’nın Queensland eyaletinde yaşanan sel felaketinde sosyal medya kullanımının bilgi izleme, iletişim, doğrulama ve farkındalık alanlarında etkin olduğunu ve devlet kurumlarının sosyal ağlardan faydalanabileceğini ortaya koymaktadır. Li ve arkadaşları (2017) 2015 yılında ABD’nin Güney Carolina bölgesinde yaşanan sellerde twitter benzeri sosyal medya ağlarının

“afet yönetimi ve selin haritalandırılması” çalışmalarında mevcut durumun anlaşılması ile karar verme süreçlerinin desteklenmesi konularında faydalı olduğunu vurgulamaktadır. Trotz (2010), 2005 yılında Guyana’da yaşanan sellerde *Red Thread* adlı bir kadın örgütünün nasıl etkin biçimde çalıştığını ve bu çalışmanın, kadınların faaliyetlerinin nasıl görünür kıldığını anlatmaktadır.

Etki-Tepki Modeli

Sosyal bilimciler tarafından afet çalışmalarında yaygın bir biçimde kullanılan etki-tepki modeli (Pressure and Release Model, PAR), yapısal etmenlerin sebep-sonuç ilişkisi içinde incinebilir toplulukların afetten zarar görmesine neden oluş sürecini göstermektedir. Modele göre afet, incinebilir topluluklar ile tehlikeli olayların “kesişiminde” ortaya çıkar. Zira, topluluklar incinebilirlikleri ile doğal olaylar arasında kalmıştır. Modelde üç temel öge vardır: “Risk (afet), İncinebilirlik ve Tehlike” ögeleri $R = H * T$ olarak formüle edilmiştir (Wisner vd. 2003: 49). Model incinebilir toplulukları afet tehlikesine iten üç nedensel aşamadan oluşmaktadır: *Temel sebepler*, *dinamik baskılar* ve *tehlikeli koşullar*. *Temel sebepler* “ekonomik, demografik ve politik süreçler” aracılığıyla toplumda gücün “uygulanması ve paylaşılmasını” gösterir. *Temel sebepler* modelin afete “en uzak” olan bölümünde yer alır; dünya ölçeğindeki toplumsal ve ekonomik süreçleri ifade eder. Afete uzak olmak ise üç farklı anlama gelmektedir: İlk olarak, dünyada politik ve ekonomik gelişmelerin merkezleri afet bölgelerine genel olarak uzaktır. İkincisi, *temel sebepler* geçmişe dayanabilir. Son olarak ise “kültür, ideoloji, inançlar ve toplumsal ilişkilerin” mevcut afet durumuna etkisi “görünmezdir.” Modelin ikinci aşaması olan *dinamik baskılar* nedensel dizge içinde, “temel sebeplerin etkilerinin tehlikeli koşullara dönüşmesini” sağlar. Örneğin son beş yüzyıla damgasını vuran kapitalist model, 1970’lerle birlikte neo-liberal aşamaya geçmiştir. Bu süreçteki yapısal uyum politikaları toplumun incinebilirliğinin artmasına neden olacak biçimde; sağlık ve eğitim hizmetlerindeki düşüşe neden olmuştur. Benzer biçimde “salgın hastalıklar, hızlı kentleşme, mevcut savaşlar, dış borçlar” da *dinamik baskılara* örnektir. Bu çerçevede madencilik toprak ve su kirliliğine, barajlar ise sellere ve tarım alanlarının yok olmasına neden olup toplumdaki doğal afetlere yönelik incinebilirliği artırmıştır. *Tehlikeli koşullar* ise incinebilir toplulukların tehlikle karşılaştığı özel durumlardır. Tehlikeli bölgelerde ve binalarda yaşamak, devletin yasal düzenlemelerinin eksikliği bu koşullara örnektir (Wisner vd. 2003: 49).

Etki-tepki modeli kullanılarak farklı doğal afetlere yönelik çalışmalar yapılmaktadır. Singh (2014) Hindistan’da Pencap bölgesinde bulunan üç köyün yakınlarındaki petrol ve gübre fabrikalarından kaynaklı tehditlere karşı toplumdaki incinebilirliği incelemiştir. Geçimi tarımsal üretime dayanan yerel halk, bu tesislerin neden olduğu hava ve su kirliliği nedeniyle ciddi sağlık sorunları ve ekonomik olumsuzluklarla karşı karşıya kalmaktadır. Etki-tepki modeli sonuçlarına göre alanda meydana gelen afetin *temel*

sebepleri endüstrinin ve kamunun kötü yönetimi, yerel halkın karar alma süreçlerine dâhil edilmemesi ve geçimin yüksek ölçüde tarımsal üretime dayanması olarak öne çıkmıştır. *Dinamik baskılarda* ise su, sağlık, eğitim, yatırım ve mikro-finans konularındaki eksiklikler dikkat çekmektedir. Nihai olarak toplulukları incinebilirliğe sürükleyen *tehlikeli koşullar* bölümünde, yerel halkın endüstri tesislerine yakın köylerde yaşaması, köylerdeki tehlikeli altyapı, düşük eğitim, gelir ile işsizlik durumu, kötü sağlık koşulları ve afete hazırlıksız yakalanmak biçiminde öne çıkmaktadır.

Ndah ve Odihi'nin (2017) Brunei'deki afet riskini etki-tepki modeli üzerinden inceledikleri çalışmaları, iklim değişikliğinin ve ülkenin Asya-Pasifik bölgesindeki coğrafi konumunun afet riskini artırdığını göstermektedir. Bilgi, farkındalık ve motivasyon konularındaki eksiklikler düşük ölçekli afetlere yönelik hazırlık yapılmasını engellemektedir. Ayrıca kurumlar arası işbirliğinin de yetersiz kalması afet riskini artırmaktadır. Brunei'deki durumun etki-tepki modeline göre incelenmesi sonucunda, *temel sebepler* içinde ulusal ölçekte politik sistemin merkezileşmesi, refah devleti yapısı, doğal gaz, petrol ve göçmen işçilere bağımlı ekonomi hususları öne çıkmaktadır. Yerel ölçekte ise hızlı endüstrileşme, düşük yerel üretim ve "süpermarket kültürü" dikkat çekmektedir. *Dinamik baskılar* arasında afet yönetiminde iletişim, entegrasyon ve bilgi eksikliği ile yetersiz eğitim saptanmıştır. *Tehlikeli koşullar* bölümünde ise fiziksel çevre kapsamında aşırı yağış, afete yatkın coğrafi yapı, tehlikeli yerleşimler ve yapılar, ormansızlaşma ve iklim değişikliği sıralanmaktadır. Yerel ekonomi ölçeğinde düşük gelir oranı ve risk altındaki geçim kaynakları dikkat çekmektedir. Toplumsal ilişkiler kapsamında ise özel gruplar risk altındadır ve yerel kuruluşlar yeterli değildir.

2. Metodoloji

Araştırma sorusunda yer alan sel mağdurlarının görüşlerini aktarma amacı, Yorumlayıcı Sosyal Bilim Yaklaşımının "incelenen insanlar için neyin anlamlı ya da önemli olduğunu ya da bireylerin gündelik yaşamı nasıl deneyimlediğini" (Neuman, 2010: 131) gösterme özelliği ile koşutluk içindedir. Bu yaklaşım çerçevesinde sel afeti ile ilgili araştırmada yapılandırılmış açık uçlu görüşme tekniği tercih edilmiştir. Bu teknikte, kısıtlı zamanda aynı sorular tüm görüşülenlere sorularak görüşmeci etkisi ve verilerin değişkenliği azaltılır; verilerin çözümlenmesi kolaylaşır (Kümbetoğlu 2015: 76-77). Bu çalışma kapsamında da görüşülenlere aynı sorular sorulmuş ve görüşmeci etkisi azaltılmaya çalışılmıştır.

Araştırma çerçevesinde görüşmeye yön verecek ve görüşülenlerin tümüne sorulacak soru listesi, literatür özetine göre hazırlanmıştır. Sonra, sel mağdurları ile bağlantı kurulmuştur. Selin üstünden iki yıl geçmesine rağmen sel mağdurlarıyla görüşmek mümkündür. Ancak nitel çalışmanın gerektirdiği güven ilişkisini kurabilmek için görüşmecinin ortak tanıdıklarının aracı olması gerekmektedir. Bu çerçevede 2017 yılının Eylül-Ekim aylarında, kartopu örnekleme tekniği kullanılarak ulaşılmış sel mağduru altı kadın

dört erkek ile yapılandırılmış açık-uçlu görüşmeler yüz yüze yapılmıştır. Görüşülen listesi Tablo 1’de verilmiştir. Görüşmeler deşifre edildikten sonra, görüşme metinleri yukarıda özetlenen kavramsal çerçeve bağlamında ve öne çıkan temalara göre incelenmiştir. Araştırma bulguları, öne çıkan temalara göre ve görüşülenlerin anlam dünyalarını yansıtan doğrudan alıntılarla aşağıda sunulmuştur.

Tablo 1: Görüşülen Listesi

Görüşülen	Cinsiyet	Yaş	Medeni Durum	Eğitim Durumu	Meslek
G1	Erkek	46-60	Evli	Lise	Esnaf
G2	Kadın	46-60	Evli	İlkokul	Ev hanımı
G3	Erkek	46-60	Evli	Ortaokul	İşsiz
G4	Erkek	61 ve üstü	Evli	Yüksekokul	Emekli
G5	Kadın	46-60	Evli	Ortaokul	Ev Hanımı
G6	Kadın	31-45	Evli	Doktora	Akademisyen
G7	Kadın	18-30	Bekâr	Üniversite	İşçi
G8	Kadın	18-30	Bekâr	Yüksekokul	Öğrenci
G9	Erkek	31-45	Evli	Lise	Esnaf
G10	Kadın	31-45	Evli	Ortaokul	Ev hanımı

3. Bulgular

Görüşme bulguları Selin Nedenleri ve Altyapı Durumu, Zarar Durumu ve Tazminat Süreci, Kurumlara Erişim ve Bilgilendirme, Gelir Farklılığı ve Yakınlardan Destek Alma ile Sel Korkusu başlıkları altında sunulmuş ve açıklanmıştır.

Hopa ilçesi, Doğu Karadeniz Bölgesi kıyı şeridinde olması nedeniyle sık sık yağış almaktadır. Yerel halk ani başlayan ve sürekli yağın yağmurlara alışkıdır. Bu nedenle, 24 Ağustos 2015 sabahı başlayan ve öğleden sonra şiddetini artıran yağışın ertesi gün Hopa’da ani bir sele dönüşmesini kimse beklememiştir. Taşan derenin kıyısında yaşayan G8, seli ve yaşadığı dehşet verici deneyimini şöyle anlatmaktadır:

“Bizim evimiz dere kenarındadır; zemin katta oturuyorduk. Evde yedi kişi kalıyorduk. Yağmurun şiddeti artınca korkmaya başladık. Bir kez daha aynı olay olmuştu, dere taşmıştı; ama bu kadar şiddetli olmamıştı. Dere tekrar taşmaya başlayınca bir korku oldu, sigortaları indirdik. Üç-beş dakika içerisinde evimiz doldu. Sadece üzerimizdeki eşyalarımızla, acele bir şekilde çıktık. Dere kenarında araba park edilmişti. Yağmurun şiddetiyle herhalde, o araba dereye düştü ve köprüyü kapattı. Araba bildiğiniz ikiye ayrıldı; böyle katlanmış gibi oldu, köprüyü sıkıştırdı o ara-

da. Tabi yukarıdan gelen ağaçların da etkisiyle derenin bütün suyu bizim evin içine akmaya başladı.”

G2 de selin ani ve yıkıcı etkisini vurgulamaktadır:

“Sel gelince, oğlum muşambayı getirdi, kömür torbalarını getirdi, eve su girmesin diye kapının önüne koydu. Su dolunca da kapıyı kırdı; lavabodan, giderlerden su içeriye dolmaya başladı. Sonra su dolunca camı patlattı, bütün mobilyalar alt üst oldu. Koltuklar pencerenin üstündeydi. Birden oldu her şey; birkaç dakikada ev sular altında kaldı. Neye uğradığımızı şaşırдық.”

3.1. Selin Nedenleri

Sel felaketinde mağdur olanlara göre, yağmurun afete dönüşmesinin nedenleri arasında derenin ıslah edilip daraltılması, yanlış yapılaşma, bitki örtüsünün çaylığa dönüştürülmesi ve aşırı gübrenin toprak yapısını bozması gibi etkenler öne çıkmaktadır. Genel olarak yağmurun afete dönüşmesinin insan kaynaklı olduğu kabul edilmektedir: *“Bu selin temel nedeni, yani bu kadar yıkıcı olmasının temel nedeni nedir biliyor musun? Yine biz insanlarız”* (G3). G5 de selin afete dönüşmesinde insan hatasını ve dereye yapılan müdahaleleri vurgulamaktadır:

“Sel bir afettir, Allah'ın işi yani ama başka sebepleri de var, kimse inkâr etmesin bunu. O gün çok fazla yağmur yağdı ama biz daha önce bu kadar olmasa da benzer yağmurlar gördük. Dere yatağında oturuyoruz, birkaç yıldır da DSİ, dereyi ıslah ediyorum diye bir şeyler yapıyor. Tamam, sen burayı ıslah ediyorsun; ama bunun sonucunu hesap etmiyorsun. Dere delidir akar; önüne ne gelirse alıp süpürür, süpüremediğinde de üstünden geçer. Şimdi sen bu derenin etrafına duvarlar yaptın, daralttın, e ne oldu? Daralttın ama gelen su gene aynı, su azalmadı ki. O zaman ne oldu; dere kendi yatağına sığmayınca aştı gitti duvarları. Heyelanı da kendisiyle getirdi. Bizim eve sudan çok toprakla çamur girmişti ama bunun nedeni de seldir yani.”

G4 ise selin oluşumunda toprak yapısını olumsuz etkileyen yanlış tarım uygulamalarına dikkat çekmektedir:

“Kimyasal gübrenin kullanımı, toprağı gevşetti; toprak özelliğini kaybetti. Doğu Karadeniz’de çaylık olan yerlerde, toprak özelliğini kaybetti. Toprak, su kustu. ‘Su depremi’ gibi bir şey oldu aslında. Burada deprem olmaz ama su depremi oldu, toprak su kustu. Toprakta su fıskırdı, sanki petrol fıskırıyor.”

G6 selin nedenleri arasında öne çıkan plansız ve yanlış yapılaşmayı vurgulamaktadır:

“Ben tam uzman değilim ama selin açıkta görünen sebeplerinden birisi şu: Yanlış planlama. Tamam, sel ne demek? Aslında sel, doğal bir şey... Dere kendi yatağında genişler. Burada doğal olmayan bir şey yok. Biz dere yatağında konutları ve devlet kurumunu inşa ettiğimiz için yanlış oldu. Yani bunun dışında tabii

ki aşırı yağış vardı. Derenin yatağı bu yağış için yeterli değildi. Bunu planlayan kurumlar var mı yok mu bilmiyorum ama burada... yanlış bir şehir planlaması olmuş. Mesela hastaneyi de hemen derenin yanına yapmışlar; oraya hastane yapılır mı? Hastanenin altındaki o yeni alınan en pahalı cihazların tümü su altında kalmış. Bir de o zaman tam olarak açılmamıştı. Hastane faaliyette olsaydı, çok daha fazla can kaybı olurdu diye düşünüyorum."

Selin afete dönüşmesinde kentteki altyapı yetersizliği temel neden olarak görülmektedir. Selden en çok etkilenen alanlardan biri olan Sundura Mahallesi ise kentin diğer bölgelerine göre altyapı yönünden daha yetersiz olduğu görüşü yaygındır. Zira, yakın bir dönemde yerleşime açılan mahalle derenin taşkın alanı üzerindedir. G1, kentin altyapı sorunları varken yatırım önceliğinin rekreasyon alanı oluşturmak yerine altyapı olması gerektiğini vurgulamaktadır:

"Şimdi deniz sahilinde efendim, iki kişi için orada bisiklet sürsün, yürüsün diye yol yapmışsın. Üç kişi gelecek orada gezi yapacak, birileri gelip çekirdek çitleyecek, evcil hayvan pisliğini bırakıp gidecek. Onlara bunu yapıyorsun; oraya yaptığın masraf-la, sen bu altyapıyı yap!"

G3 ise altyapı yetersizliğinin yanı sıra selin şiddetinin engellenemez ölçüde yıkıcı olduğunu düşünmektedir:

"Aslında biz altyapı diyoruz, kanal diyoruz. Tamam, bunlar etkili oldu; ama o gün yağın yağmura da altyapı falan da dayanmazdı. Yani onu da söylemek lazım; felaketti bu. Yangına, depreme, sele bir şey dayanmaz ama nedir? Yani iyi bir dağıtım, iyi bir yönetim olsaydı, en azından selden sonra çok fazla mağduriyet yaşanmazdı."

3.2. Zarar Durumu ve Tazminat Süreci

Selin beklenmedik bir biçimde ve aniden gerçekleşmesi; evlere su ve çamur dolması can kayıplarının yanı sıra ciddi mal kayıplarına da neden olmuştur. Evler, ev eşyaları, çaylık alanlar ve arabalar sel anında zarar görmüştür. Sel sonrasında ise elektrik ve su kesintisinin yanı sıra kısmen de olsa temiz su sıkıntısından kaynaklı olduğu iddia edilen sağlık sorunları baş göstermiştir. Geçim kaynağı ve yaşam alanı kayıplarına örnek olarak G4 evini ve çaylığını aynı anda kaybetmiştir:

"Benim evdeki eşyalarımın hepsi çöp oldu, evin duvarı da yı-kıldı. İkinci kattan kütükler, çamur çıkardık. On kamyon toprak çıkardık evin içinden... Ben yeni çatı yaptırmıştım. Pazar akşamı bitti, pazartesi günü de afet oldu işte. Çatının da yarısı gitti... Evin önündeki iki dönüm çay gitti, yerle bir oldu, hiçbir şey kalmadı."

Dere kenarına, böylelikle selin taşkın alanına kurulmuş olan üniversite kampüsünde de ciddi mal kayıpları yaşanmıştır. Park halindeki arabaların

hemen hepsi kullanılmaz hale gelmiş, içeri dolan sular giriş katındaki odalarda ve sınıflarda ciddi malzeme kayıplarına neden olmuştur. Bu çerçevede, akademik personeli genel olarak ilçe dışından gelen üniversite de selden mağdur olan kamu kurumlarının arasında yer almaktadır. G6, mal kaybının ötesinde can kaybı tehlikesine dikkat çekmektedir: *“Bu sel ders döneminde olsaydı, burada kesinlikle ölüm olayı olurdu. Çünkü bizim çocuklar bu tür şeylerde çok panikliyolar. Zaten sular –ben yoktum ama- iki metreye kadar amfilerimizi doldurmuş.”*

Sel süresince meydana gelen zararlar kadar, sel sonrası dönemde alt-yapı yetersizliği nedeniyle yaşanan sağlık sorunları hastanede yoğunluğa neden olmuştur:

“Selden birkaç ay sonra benim kızım baya bir hastalandı. Hastanede de onun gibi kaç çocuk vardı. Doktor o zaman bir salgın olduğunu ve bunun nedeni de su demişti. Hazır su vermemize rağmen sudan mikrop kapmış. O dönem belediyenin su deposuna, bu sel sularının girdiğini biliyorum. Büyük ihtimalle ondan olmuştur.” G9

Sel zararının tazmin edilmesi sürecinde, yerel halkın sigorta kapsamı dışında kalan can ve mal kayıpları için yetersiz ve düşük bir tazminat alabildiği görülmektedir. Ayrıca, Hopa’da yaşayan ve çalışan yabancı uyruklu kişiler de yardım alabilmişlerdir. Devletin yanı sıra Türkiye’nin farklı büyükşehir belediyeleri gibi güçlü kuruluşlar da yardım dağıtmıştır ve gönderdikleri araçlar toparlanma sürecine destek olmuştur. Evi zarara uğrayanlara bir sene süreyle 500 TL kira yardımı yapılmıştır. Ancak bu miktar, sel sonrasında 750 TL’den başlayan ve yükselen kiralara için yetersiz kalmıştır. Tazminat oranı yüzde 10 civarındadır, dahası sel mağdurları hiç yardım alamayanların ve hak etmediği halde yardım alanların çokluğundan şikayetçidir. Yardım dağıtımında haksızlıklarının akrabalık, yakınlık ve siyasi görüş farklılıkları gibi nedenlerden kaynaklandığı görüşü yaygındır. G4 devletin verdiği kira yardımının kısa süreli ve yetersiz olup kiralara selden sonra yükselmesinden yakınmaktadır:

“Bir tek 6.000 TL kira yardımı yaptılar; sözde bir senelikmiş. O da ancak sekiz aylık kirayı karşıladı, gerisini biz ödedik. En ucuz evde oturdum, elli senelik. Onun da kirası 750 liraydı. O dönemde 750’den aşağı kira yoktu. Bazıları fırsata çevirdi bunu. Zaten ondan sonra da Hopa’da kiralara düşmedi. Halen de o pahalılık devam ediyor, sel geçtikten sonra da inmedi. Öyle bir oturdu ya, öyle de devam etti. Şu anda 1.000 liradan aşağı temiz ev çok zor bulursun.”

G3 gibi evi zarar gören veya risk altında olanlar, geçici yardımların ötesinde kalıcı bir çözüm beklentisi içindedirler:

“Bu evim şu anda da sel riski altında. Burada kaç tane ev var, onlarla birlikte benim eve de oturulamaz rapor verildi. Verildi ama buna karşılık bize bir yer göstermediler. Yani afet evleri falan diyorlar; ama biz öyle bir şey görmedik.”

Sel mağdurları arasında, alınan yardımların meydana gelen zararları tazmin etmekten uzak kaldığı görüşü yaygındır. G8'in mağduriyeti yardımların yetersizliğini ortaya koymaktadır:

"Hiçbir şeyimiz kalmamıştı. Dedim ya, biz üstümüzdeki eşyalarımızla çıktık. O verilen para eşya yardımıydı. Biz ev sahibi olmadığımız için kira yardımı yapmadılar. Ev sahibi olsaydık kira yardımı vereceklermiş, öyle duydum. Gerçi ev sahibimize de pek fazla bir şey yapıldığını düşünmüyorum; sadece evin içerisindeki çamuru çektiler. Yani ev şu an hâlâ o şekilde duruyor. Çamuru çekildi, biz eşyaları çıkarıp çöpe attık. Ondan sonra da yeni bir hayat kurduk gibi bir şey oldu."

Evlerin yanı sıra sel alanında dükkanlar da ciddi zarar görmüştür. Dükkanı sel altında kalan G9, zarar tazmininin yetersiz ve adaletsiz olduğunu belirtmektedir:

"Benim selde dükkânım gitti. Daha doğrusu tüm birikimim gitti. 120 bin lira civarı sadece faturalı malım vardı giden. Bir de dükkânda maddi hasar oluştu, o da bir 10 bin lira civarıydı. Ne kadar verdiler biliyor musunuz? 12 bin TL, evet yüzde onu bile değil. Ben selden bu yana çalışıyorum, zararım çıkmadı daha. Kaç yıl oldu, hâlâ sele çalışıyorum. Vermeseler daha iyiydi, dalga geçer gibi... Şimdi herkese aynı muameleyi yapsalar bir şey demeyeceğim. Bir sürü gördüğüm adam var benim %1'im zararı olmamış, benle aynı parayı, hatta benden daha çok para almış."

Tazminatın ve yardımların dağıtımının yetersizliğinden sel mağdurlarının aksine G1, devletin halkın zararını tazmin etmesini beklemediğini vurgulamıştır:

"Ama ben, devlet bize yardım eder de zararımızı temin eder diye bir şey de düşünmemiştim. Devletin verdiği ben kâr kabul ettim. Gelen Allah'tan geldi, devlet bunu karşılamak için mecbur değil, niye mecbur olsun ki? Devlet, öyle her zarar görenin zararını verecek olursa, ne güzel."

3.3. Kurumlara Erişim ve Bilgilendirme

Mağdurların, sel sırasında ve selden sonra kurumlara erişim konusunda ciddi sıkıntılar yaşadığı anlaşılmaktadır. Önde gelen sorunlar arasında afetle ilgili kurumlara erişim, kurumlar arası koordinasyon eksikliği, sorunlara çözüm bulma sürecinde ciddi yetersizlikler ve organizasyon bozuklukları dikkat çekmektedir. Örneğin G7, afet sırasında kurumlara erişme çabasından sonuç alamamıştır:

"Şimdi afetlerde size yardımcı olacak merci kimdir? AFAD². Bizim onlara ulaşma ihtimalimiz neredeyse yok. Çünkü ben o günü hatırlıyorum; biz jandarmaya ulaşmaya çalıştık, polisi aradık, AFAD'ı aradık, diğer aradıklarımızı saymıyorum bile. Bi-

² Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı

ze denilen tek şey şu: Telefonlar suratımıza kapatılıyor, ulaşamıyoruz kimseye. Polisi arıyorsun; bunun sorumlusu ben değilim diyor. Jandarmayı arıyorsun: Bunun sorumlusu ben değilim, Hopa'nın her yerinde afet var, bütün elemanlarımız başka yerlerde, size yardım edebileceğimiz bir şey yok. AFAD'ı arıyorsun... geliyor ama ekipmanı yok. E sen neye geliyorsun o zaman?.. Görüyorsun, orada toprak altında insanlar var; köy insanları onları çıkarmaya çalışıyor. Sen oraya ekipmansız geliyorsun; üç saat geçmiş ölmüştür o, benim yapabileceğim bir şey yok deyip çekip gidebiliyorsun. Afet koordinasyonu sıfır."

Hopa'nın kamu kurumları olarak sele hazırlıksız yakalandığı belirtilmektedir. G4 de sel döneminde kurumlara ulaşamamıştır:

"Biz afetle ilgili kurumlara, ki ben hangisi bilmiyorum, belediye kaymakamlık vs., işte ben buralara ancak telefonla ulaşabilirim. Ulaştığımızda da he derler, gerisi yok. Sel zamanında da farklı değildi, birilerine bir şekilde ulaşıyorsun ama gerisi yok. Falan gün geleceğiz derler ama öyle gider o. Biz o dönem de ulaştık ama bizimle ilgilenen kimse olmadı."

G9, sel döneminde kurumlar arası ciddi koordinasyon eksikliği görüldüğünü vurgulamaktadır:

"Çok kötü bir koordinasyon vardı kurumlar arasında. Herkes bir şey yapıyordu. Kimin ne yaptığı da belli değildi. Bakıyorsun bir makine burada çalışıyor, telefon geliyor, orayı bitirmeden başka yere gidiyor. Hangi bölgenin neye ihtiyacı var, tam olarak bilen yok..."

Selden sonra kurumlara erişim konusunda farklı görüşler de vardır. Kurumlara erişilemediğini öne sürenlerin yanı sıra, kurumlara erişildiğini fakat girişiminin sonuçsuz kaldığını vurgulayanlar da bulunmaktadır. G1'in başvuruları sonuçsuz kalmıştır: *"Dilekçe yazdık hiçbir cevap verilmedi; yani ne dönüldü bize ne de gereği yapıldı. Yani maalesef altyapı noksanlığımız var Hopa'da."* Selden sonraki dönemde mağdurlar, ilgili kurumlara erişebilseler bile ihtiyaçlarının karşılanması hususunda ciddi yetersizlikler yaşadıklarını vurgulamaktadır. G3, kurumların geldiğini ama etkin sonuçlar alınmadığını belirtmektedir: *"Sel olduktan sonra, AFAD ekipleri anında geldi... Hemen ikinci günü su çekildi, buraya geldiler ama icraat sıkıntılı. Yoksa gelmelerinde de gitmelerinde de bir sıkıntı yok yani. Geldiler, maliye de geldi, inceledi, hasar tespiti yaptı."* G8 de kurumların sorunları çözmede yetersiz kalmasından şikâyetçidir:

"Biz bu selle ilgili kurumlara gittiğimizde görüşüyorduk. Herkesin aynı derdi vardı sonuçta, o yüzden bizimle düzgün bir şekilde ilgilendiklerini söyleyemem. Belediyede afet merkezi mi, öyle bir şey kurulmuştu. Oraya başvuru için gittik, iki adam oturuyordu. Bizi oradan başka bir yere yönlendirdiler, biraz dolaştırdılar yani. Sonra, başvuru belgesi gibi bir şey doldurduk ve gittik. Ama geri dönüş olmadı. Ondan sonra da zaten onlara ulaş-

mamız çok zor oldu, biz de gitmedik bir daha. Yani istediğimiz zaman bu kurumlara ulaşamadık. Şimdi var mı öyle bir yer, bilmiyorum.”

Afetten önce ve sonra selin niteliği, tehlikeleri, gerekli hazırlıklar, yardımlar ve benzeri konularda Hopa halkına yeterli bilgilendirme yapılmadığı kanısı yaygındır. Örneğin G2, sel konusunda bilgilendirme yapılmamasından yakınmaktadır ve benzer bir yağış sonrasında meydana gelecek selin, yine afete dönüşeceğinden endişe etmektedir:

“Selden sonra bir bilgilendirme yapılmadı. Sel gelirse bunu yapın, şunu yapın denmedi. Tedbir de alındığını sanmıyorum. Şimdi sel olsa, biz yine aynı şeyleri yaşarız bundan eminim. Dedim ya bir yağmur yağdı mı sabaha kadar uyuyamıyoruz.”

G5 de sel öncesi ve sonrasında bilgi ve bilgilendirme eksikliğine işaret etmektedir:

“Afetten önce de sonra da biz bilgilendirme alamadık. Kimse bilgi vermedi, bizim kendi bilgimiz de yetersiz zaten. Heyelandan sonra da bir şey olmadı, yalnızca belediye bazen anons yapıyor çok yağmur yağacak, dikkatli olun diye, o kadar. Başka da bir şey yapmadılar. Bu duvarı yükselteceklerdi, onu da yapmadılar. Yarın yine öyle bir yağmur yağsa biz yine aynı şeyleri yaşayacağız, biliyorum.”

G9, afet konusunda bilgi eksikliğinin giderilmesinde kurumların yanı sıra okullara da görev düştüğünü belirtmektedir:

“Benim afetlerle ilgili bilgim sınırlı. Tabii, selden sonra biraz araştırma falan yaptık, bilinçlendik biraz ama yeterli değil. İlgili yerler bununla ilgili bir eğitim verselerdi iyi olurdu aslında. Mesela benim çocuğum ilkokula gidiyor, onlara öyle bir ders verilse şimdiden iyi olur. Sonuçta afet bölgesinde oturuyoruz ve bunların küçüklükten öğrenilmesi gerekir.”

3.4. Gelir Farklılığı ve Yakınlardan Destek Alma

Afetten toplumun eşit biçimde etkilenmediği görüşü yaygındır. Farklı gelir gruplarının sel anında ve sonrasında toparlanma süreci farklı olmaktadır. Yoksullar toplumun incinebilir kesimlerini oluşturdukları hâlde, selin olumsuz etkilerini daha çok hissetmekte ve yaşamaktadırlar. G10, selin yoksul ile zengini selden önce de sonra da farklı biçimde etkilediğini vurgulamaktadır:

“Sel zenginle fakiri aynı derecede etkiler mi hiç? Zengin o evde oturmaz ki zaten. Benim evim çok kötü bir yerdi; yani tam derenin ağzındaydı. Zengin adam oturur mu hiç orada? Biz mecburduk diye oturuyorduk. Yoksa, kim dört kez su basmış evde oturur? Durumumuz olsa, o korkuyla yaşar mıyız? Hatta zengin adam bu selden kâr etti. Kiralar uçtu, gelen malları dükkanda saklayıp da sonradan uyduruk malları yüksek fiyattan satan oldu. Oradan gelen yardımı depoda saklayıp sonradan satan adam

oldu. Ondan sonra çizme olsun, yağmurluk olsun onları yüksek fiyatlara satanlar oldu.”

Selden olumsuz etkilenen ailelerin durumunu evlerinin konumu ve niteliği belirlemiştir. G4, konut seçiminde gelir durumunun belirleyici olduğunu vurgulamaktadır:

“Her zaman fakirler zavallıdır, sahipleri yoktur, kimse fakirin yanında yer almaz, herkes zenginin yanında bulunmak ister. Tabiat da fakirin yanında değil. O yüzden fakir, her zaman daha çok kırılır... Ben selden önce şimdi oturduğum evde otursaydım, bana bir şey olur muydu? Yani evime toprak su girer miydi? Hayır, beşinci kattayım. E demek ki neymiş, fakirlik başa bela (gülecek). Fakir adam sele de depreme de yangına da daha meyillidir; yani daha çok maruz kalabilir, daha çok mağdur olur... Aha orada benim kardeşlerim, akrabalarım var hâlâ aynı evdeler. Sel olsa, heyelan olsa yine aynı şey olacak. Evleri ile beraber ezilip gidecekler zavallılar. Niye? Çünkü paraları yok.”

Konut seçimi sel öncesinde olduğu kadar sel sonrasında da önemlidir. G5, sel sonrasındaki konut seçiminde yine yoksulluğun etkili olduğunu belirtmektedir:

“Bu bir afetti, dediğim gibi herkesi vurabilir. Ama bu da gerçek ki, fakir adamı daha çok vurdu. Biz şimdi aynı evde oturuyoruz, zor bela evi gene ev yaptık. Durumumuz olsa gidip başka yerde otururuz, yazın gene geliriz toprağımıza ama yok işte.”

G6 ise diğer görüşmecilerden farklı olarak zenginlerin de mağdur olduğunu ortaya koyarak afet sürecinde gelir farklılıklarının etkili olduğuna karşı çıkmaktadır.

“Benim gördüğüm kadarıyla bu selden en çok orta sınıf esnaf zarar gördü; ama yine de farklı sosyo-ekonomik sınıflarda olanların farklı şekilde zarar gördüğünü söylemek mümkün değildir; etnisite de dâhil. Örneğin, benim oturduğum bölge biraz dışarıda olduğu için yoksulların yaşadığı bir yer olarak görünebilir; ama aksine orada yaşayanlar genellikle varlıklı kişiler. Örneğin eski belediye başkanı orada oturuyordu. Ama baktığımda oradakiler de büyük zarar gördü; hatta can kaybı oldu.”

Sel sonrası dönemde mağdurların yakınlarından, komşularından ve akrabalarından aldığı maddi ve manevi destek, zor günleri atlatma ve toparlanma sürecinde çok önemlidir. Destek olacak yakınların varlığı ve niteliği mağdurların, normal hayatlarına dönme sürecini derinden etkilemektedir. G4, maddi durumun yetersizliğini yakınlarının desteği ile kapadığını vurgulamaktadır: *“Ben çok zengin değilim, ben de incindim ama Allah çocuklardan ve akrabalarından razı olsun... Ne yapacaksın tek başına. Allah eş-dost, akrabaların eksikliğini vermesin.”* G8, sel sonrası toparlanma döneminde yakınların desteğinin önemini vurgulamaktadır: *“Bunu atlatırken arkadaşların, akrabaların tabii ki de etkisi çok. Onların yardımıyla atlatıyorsun yani; ama gece tek başına kaldığında felaket gibi bir durum oluyor.”* G9 da Hopa'ya dışarıdan

gelip yerleşenlerin yeterli derecede destek bulmada sıkıntı çekebileceğini düşünmektedir:

“Zaten o dönem biz bunu psikolojikmen atlattıysak bu tür şeylerden ve eş dost yardımıyladır... Öncelikle, buralı olmayıp burada yaşayanlar buralılara göre daha çok etkilenmiştir. Onlardan daha geç de atlatmışlardır. Bizim icabında evini su basan birisi oldu mu, yakınları yardım eder, psikolojik destek çıkar; ama onların öyle bir şansı yok.”

Sel sonrası dönemde yakın ve akrabalar tarafından verilen maddi ve manevi destek, yine de kendi ev düzenlerine ve hayatlarına alışmış insanlar için yeterli olamamıştır. G5 ve G4, verilen desteğe rağmen kendi düzenlerini aradıklarını vurgulamaktadır:

“Eve gidemeyince hep sıkıntıdır. Dışarıda yiyorsun sürekli, gittiğin yere yük oluyorsun yoksa. Paran da olmuyor cebinde, o da evde kalmış çamurun altında. Bir bu akrabanda, bir diğerinde; ne bileyim sığıntı gibi hissediyorsun. Yani Allah var, gittiğimiz her yer bizi çok iyi ağırladı; ama olmuyor işte. Yani sağımızda solumuzda yakınlar var, eve yakın ama onlar da mağdur, onlar da giremiyor eve. Ama yine de herkesten razı olsun, çok yardımcı oldular.” G5

“Ben selden sonra birkaç gün Arhavi’ye kız kardeşime gittim. Ama ne kadar gidebilirsin? Devamlı rahatsız edemezsin ki. Tamam, yüzüne gelme diyemiyorlar; ama -gene demezler belki insan yüzü çarık değil ki, her zaman gidemezsin ki oraya... Bir de, ben boynu bükük geziyordum; o zamana kadar başımı eğmemiştim. E adama sığınıyorsun, akrabası da olsa, kardeşin dahi olsa yani sığıntı, boynu bükük gidiyorsun oraya. Alnı açık gidemezsin ki, boynu bükük gidiyorsun.” G4

3.5. Sel Korkusu

Sel deneyiminin olumsuz etkileri, Hopa halkında ve özellikle sel mağdurlarında aradan iki yıl geçmesine rağmen kendini göstermeye devam etmektedir. Sık sık yağış alan Hopa’da her yağmur yağdığı zaman sel mağdurları korku içinde kalmaktadırlar. Şiddetli yağmur öncesi yapılan anonslarla başlayan korku, yağmurun dinmesine kadar devam etmektedir. G2 kendisinin ve ailesinin her yağmurda duyguyu korkuyu vurgulamaktadır:

“Şimdi yağmur yağdığı zaman korkuyla yaşıyoruz, uyku tutmuyor yani. Yağmur yağdığı zaman geç vakte kadar oturuyoruz. Yani öyle bir etkilemiş ki bizi, korkuyla yaşıyoruz. Bir yağmur yağdı mı yine sel olacak diye çok korkuyoruz. Sonuçta yine aynı yerde yaşıyoruz, yerimizi değiştirmedik.”

G6 da evlerin ve işyerlerinin yanı sıra dere kenarında yer alan üniversite yerleşkesinde de her yağmur yağışında korkunun hissedildiğini vurgulamaktadır:

“En önemlisi birçok hoca psikolojik olarak rahatsız oldu. Yani suyun basabileceği bir odada olmak psikolojilerini bozdu. Yarın bunun hiçbir garantisi yok ve yine basabilir. Artık burada yağmurun yağdığı her zaman, ister istemez aklımızdan böyle şeyler geçiyor, acaba sel olacak mı diye. Bana bir şey olmaz düşüncesi burada geçmiyor artık. Travmatik bir durum bu. Yağmur katildir, diye bir imge oluştu. Ve yağmurun da bir suçu yok aslında; insanların yaptığı bir şey. Biz kendimiz, düşüncesizliklerimizle, tedbirsizliklerimizle yani yağmuru bir bereket imgesinden katil imgesine taşıdık.”

G10, sel korkusunun yetişkinlerin yanı sıra çocuklarda da görüldüğüne dikkat çekmektedir: *“Bir kadın var, geçenlerde konuşuyoruz; diyor yağmur yağdığı zaman çocuk okuldan eve gelemiyor, ben gidip getiriyorum hâlâ. O kadar etkilenmiş ki çocuk hâlâ korkuyor.”* Sel sonrası dönemde toparlanma süreci devam ederken halkın her yağmur yağışında korkmasının asıl nedeni, yeni bir selin afete dönüşmesini önlemek için yeterince önlem alınmadığını düşünmeleridir:

“Biz bir daha hiç olmayacak gibi yaşamaya devam ettik. Yani o olayı değerlendirmek, araştırmak, o olaya karşı önlem geliştirmektense sonuçlarını giderdik; öyle ruj sürdük kenarına, kozmetik makyajını yaptık. Sanki hiçbir şey olmamış; hafızasını bile silmeye çalışıyoruz. Bu tekrarlanmayacak gibi kesin bir algı var... Gerçekten de bir günlük hafızası olan bir toplum olduğumuzu bu örnek çok güzel gösteriyor. Sel oldu bitti, kötü düşünmeyelim, yarına bakalım...” G6

Sonuç

Bu çalışmanın amacı 2015 yılı Ağustos ayında Artvin'in Hopa ilçesinde yaşanan sel felaketinin toplumsal etkilerini mağdurların görüşleri çerçevesinde ortaya koymaktır. Bu çerçevede selden mağdur olan on kişi ile gerçekleştirilen yapılandırılmış açık-uçlu ve yüz yüze görüşmeler sonucunda, yerel halkın ve kurumların sele hazırlıksız yakalandığı, kurumlara erişimde ciddi sıkıntılar yaşandığı, sel sonrasında yapılan yardımların yetersiz kaldığı, dağıtımın koordinasyon sağlanmadan yapıldığı, yeni bir sel felaketinin hazırlıksız biçimde ve korkuyla beklendiği kanısı öne çıkmaktadır. Yeni mağduriyetlerin ortaya çıkmaması, sel gibi doğa olaylarının afete dönüşmemesi için gerekli hazırlıkların yapılması, kurumsal koordinasyonun sağlanması ve yerel halkın düzenli, doyurucu biçimde bilgilendirilmesi beklenmektedir.

Aragon-Durand'ın (2007) Meksika'daki çalışmasına benzer bir biçimde, Hopa'da 2015 yılının Ağustos ayında yaşanan selde, hızlı kalkınma ve kentleşme nedeniyle ortaya çıkan önleyici ve kurumlar arası koordinasyonu sağlayan politika eksikliğinin afete neden olduğu görülmektedir. Plansız yapılaşma, derelerin daraltılması, bitki örtüsünün çayığa dönüştürülmesi ve toprağın aşırı gübrelenmesi hem çevresel bozulmada hem de selin afete dönüşmesinde önemli rol oynadığı düşünülmektedir. Mevcut yapısal sorun-

ların çözülmeyeceği algısı, yerel halkta sel afetinin kronikleşeceği düşüncesini doğurmuştur. Yine Singh'in (2014) bahsettiği "tehlikeli koşullar"ın Hopa örneğinde de geçerli olduğu söylenebilir. Hopa'da selin ciddi hasar verdiği yerlerde alt yapı eksikliği olduğu kanısı, görüşülenler tarafından sıklıkla dile getirilmektedir. Ayrıca, eğitim ve bilgi eksikliğinin de yıkımı arttırdığı vurgulanmaktadır. Türkiye'de yerel yönetimlerin kontrol görevini yeterince yapmaması (Genç, 2007: 394-395) vurgusu, Hopa'da selin afete dönüşmesinde de görülmektedir. Dere kenarındaki yanlış yapılaşma, kurumların ve halkın sele hazırlıksız yakalanması, sel sırasında yaşanan acil durumlara müdahalenin eksikliği, yardım dağıtımındaki aksaklıklar ile adaletsizlikler, kira yardımı ve tazminatlardaki yetersizlikler bu duruma dair belli başlı örneklerdir. Diğer yandan Türkiye'nin hemen her yerinden kurum, kuruluş ve kişiler Hopa'ya malzeme ve araç yardımı göndermiştir. Yardımların dağıtımındaki düzensizliğin ve koordinasyon yetersizliğinin dikkat çeken bir nedeni de farklı siyasi tarafların diğerlerinden ayrı ve bağımsız bir biçimde, kendi yardım dağıtım sürecini yürütmesi olarak görülmektedir.

Etki-tepki modelinin (Wisner vd. 2003: 49) gösterdiği üzere, derenin taşkın alanına kurulmuş olan Sundura Mahallesi sel için tehlikeli bir bölgedir. Zira bu alandaki binalarda, kamunun önleyici düzenlemeleri ile gerekli bilgilendirmeler eksik ve yetersizdir. Bu nedenle, yoksullar selden daha çok etkilenmiştir; toparlanıp normal hayatlarına dönme süreçleri daha uzun sürmüş ve zorlu geçmiştir. Coğrafi konum ve afete maruz kalma riski arasındaki ilişkinin (Ndah ve Odihi 2017) Hopa seli örneği için de geçerli olduğu söylenebilir. Zira afetin etkilerinin yıkıcı olduğu yerleşimler dere yatağı ve çaylıklara yakın yerlerde bulunmaktadır. Ayrıca, afet yönetimindeki koordinasyon ve bilgi eksikliği, dinamik baskılara örnek teşkil etmektedir. Nitekim görüşülenlerin bir kısmı, AFAD'ın afet bölgesine görece erken bir zamanda geldiğini belirtse de genel olarak donanım, bilgi ve koordinasyon eksikliği olduğunu dile getirmişlerdir. Fothergill ve Peek'in (2004) vurguladığı sel mağdurları arasında yoksulların daha çok etkilenmesi hususu, Hopa örneğinde de görülmüştür. Bu çerçevede selden en çok etkilenen yoksulların ve göçmenlerin toplandığı Sundura Mahallesi, Özügurlu'nun (2012:152) "eşitsizlik alanları" tanımına uymaktadır. Sel sonrası dönemde kiraların yükselmesi bu mekânsal ayrımı güçlendirmektedir. Diğer yandan, ani ve yıkıcı sel karşısında yoksullar kadar olmasa da zenginler de zarara uğramıştır. Günümüzde iklim değişikliği nedeniyle artarak yaygınlaşan aşırı ve yıkıcı doğa olayları karşısında zengin, yoksul kimsenin tam anlamıyla güvende olamayacağı, belirsizliğin ve korkunun hâkim olduğu bir risk toplumu (Beck 2014) görüntüsü Hopa'da sel öncesi, sırası ve sonrasında dikkat çekmektedir.

Sel sonrasında mağdurların toparlanma ve normal hayata dönme süreçlerinde sosyal sermayenin; yani yakınların, akrabaların ve arkadaşların olumlu etkisi ve desteği (Babcicky ve Seebauer 2017) görüşülenler tarafından önemle belirtilmiştir. Ancak, yakınların desteğinin etkisi sınırlıdır;

mağdurların normal hayata dönme sürecinde, kamu kurumlarının daha yakın, etkin ve planlı olmaları gerekmektedir. Bu çerçevede, selden sonra kiralara artması hem gerekli düzenlemelerin hem de kentteki dayanışmanın eksikliğini göstermektedir. Sel deneyimi yaşayan yerlerde yeni bir sele hazırlığın daha fazlası olma durumu (Trumbo vd. 2011) Hopa’da görüldüğünü söylemek zordur. Zira, sel mağdurları yeni bir sel için yeterli hazırlığın yapılmadığını, bilgilendirmenin “aşırı yağış geliyor” anonsları ile sınırlı kaldığını ve her yağmurda korkuya kapıldıklarını vurgulamışlardır. Sonuç olarak sele hazırlıksız yakalanmış olan Hopa halkı, kamu kurum ve kuruluşları, sel sonrası toparlanma döneminde koordinasyon eksikliği nedeniyle ciddi zorluklar çekmiştir. Can kayıplarına ve ciddi maddi zarara rağmen yeni bir afete karşı gerekli koordinasyon ve hazırlıklar yetersiz olduğu kanısı dikkat çekicidir. Bu nedenle, yerel halk ve özellikle sel mağdurları her yağmur yağışında yeni bir selin meydana geleceği korkusuyla birlikte yaşamaktadır.

KAYNAKLAR

- ARAGON-DURAND Fernando (2007). “Urbanisation and Flood Vulnerability in the Peri-urban Interface of Mexico City”, *Disasters*, 31(4): 477-494.
- BABCICKY Philipp ve Sebastian Seebauer (2017). “The Two Faces of Social Capital in Private Flood Mitigation Opposing Effects on Risk Perception Self-Efficacy and Coping Capacity”, *Journal of Risk Research*, 20(8): 1017-1037.
- BECK Ulrich (2014). *Risk Toplumu – Başka Bir Modernliğe Doğru*, İstanbul: İthaki Yayınları.
- BUNCE Sharon, Helen Partridge ve Kate Davis (2012). “Exploring Information Experience Using Social Media During The 2011 Queensland Floods: A Pilot Study”, *The Australian Library Journal*, 61(1): 34-45. DOI: 10.1080/00049670.2012.10722300.
- DUNLAP Riley (2016). “Sociology’s Engagement with the Environment (Part I)”. *Immersion Distinguished Scholar Workshop: Sociology toplantısında* (11-14.01.2016, Annapolis /ABD) sunuldu. <http://www.sesync.org/sites/default/files/education/sociology-5.pdf> (07.10.2017).
- FOTHERGILL Alice ve Lori A. Peek (2004). “Poverty and Disasters in the United States - A Review of Recent Sociological Findings”, *Natural Hazards*, 32: 89-110.
- GARBUTT Kurtis, Claire Ellul ve Taku Fujiyama (2015). “Mapping Social Vulnerability to Flood Hazard in Norfolk, England”, *Environmental Hazards*, 14(2): 156-186. DOI: 10.1080/17477891.2015.1028018.
- GENÇ Fatma Neval (2007). “Türkiye’de Kentleşme ve Doğal Afet Riskleri İlişkisi”, *Afet Sempozyumu*, TMMOB, İnşaat Mühendisleri Odası, ss. 349-358, Ankara.

- KÜMBETOĞLU Belkis (2015). *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*, İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- LI Zhenlong, Cuizhen Wang, Christopher T. Emrich ve Diansheng Guo (2017). "A Novel Approach to Leveraging Social Media for Rapid Flood Mapping: A Case Study of the 2015 South Carolina Floods", *Cartography and Geographic Information Science*, 1-14. DOI: 10.1080/15230406.2016.1271356.
- MUYAMBO Fumiso, Andries J. Jordaan ve Yonas Bahta (2017). "Assessing Social Vulnerability to Drought in South Africa: Policy Implication for Drought Risk Reduction", *Journal of Disaster Risk Studies*, 9(1): a326.
- NDAH Anthony Banyouko ve John Onu Odihi (2017). "A Systematic Study of Disaster Risk in Brunei Darussalam and Options for Vulnerability-Based Disaster Risk Reduction", *International Journal of Disaster Risk Science*, 8(2): 208-223.
- NEUMAN W. Lawrence (2010). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri – Nitel ve Nicel Yaklaşımlar*, İstanbul: Yayınodası.
- ÖZUĞURLU Aynur (2012). "Afetler ve Kentleşmenin Neoliberal Dönüşümü", *Mülkiye*, 36(274): 149-158.
- SINGH Komaljit (2014). "Application of Pressure and Release (PAR) Model for Assessing Vulnerability to Industrial Hazards in District Bathinda (Punjab, India)", *International Journal of Management and Social Sciences Research*, 3(5): 25-29.
- SØRENSEN Carlo Sass ve Martin Jebens (2015). "How Can Awareness in Civil Society and in Governance Be Raised? Reducing Risks From Coastal Hazards", *Proceedings of the 24th New South Wales Coastal Conference* (10-13.11.2015, Forster /Avustralya) toplantısında sunuldu.
- TAKAO Kenji, Tadahiro Motoyoshi, Teruko Sato, Teruki Fukuzondo, Kami Seo ve Saburo Ikeda (2011). "Factors Determining Residents' Preparedness for Floods in Modern Megalopolises: The Case of The Tokai Flood Disaster in Japan", *Journal of Risk Research*, 7(7-8): 775-787. DOI: 10.1080/1366987031000075996.
- TAPSELL Sue, S. S. McCarthy, Hazel Faulkner ve Meghan Alexander (2010). *Social Vulnerability and Natural Hazards*. CapHaz-Net WP4 Report, Flood Hazard Research Centre – FHRC, Middlesex University, London (http://caphaz-net.org/outcomes-results/CapHaz-Net_WP4_Social-Vulnerability.pdf).
- TROTZ D. Alissa (2010). "Shifting The Ground Beneath Us", *Interventions*, 12(1): 112-124. DOI: 10.1080/13698010903553385.
- TRUMBO Craig, Michelle Lueck, Holly Marlatt ve Lori Peek (2011). "The Effect of Proximity to Hurricanes Katrina and Rita on Subsequent Hurricane Outlook and Optimistic Bias", *Risk Analysis*, 31(12): 1907-1918.
- WHITMARSH Lorraine (2008). "Are Flood Victims More Concerned About Climate Change Than Other People? The Role of Direct Experience in Risk Perception and Behavioral Response", *Journal of Risk Research*,

- 11(3): 351-374. DOI: 10.1080/13669870701552235.
- WISNER Ben, Piers Blaikie, Terry Cannon ve Ian Davis (2003). *At Risk: Natural Hazards, People's Vulnerability and Disasters*, New York: Routledge.
- WU Chin-Cheng, Hao-Tang Jhan, Kuo-Huna Ting, Heng-Chieh Tsai, Meng-Tsung Lee, Tai-Wen Hsu ve Wen-Hong Liu (2016). "Application of Social Vulnerability Indicators to Climate Change for the Southwest Coastal Areas of Taiwan", *Sustainability*, 8(12): 1270.
- ZAHHRAN Sammy, Samuel D. Brody, Walter Gillis Peacock, Arnold Vedlitz ve Himanshu Grover (2008). "Social Vulnerability and The Natural and Built Environment: A Model of Flood Casualties in Texas", *Disaster* 32(4): 537-560. DOI: 10.1111/j.1467-7717.2008.01054.x.